

”Jumala ei heitä noppaa” väitti Einstein (se tosin liittyi kvanttimekaniikkaan ja Einstein oli agnostikko (tai "deeply religious nonbeliever" (Wikipedia))).

EROTELTAVA METAFYYSINEN JA YHTEISKUNNALLINEN VAPAAUS:

Metafyysinen: onko ihminen vapaa valitsemaan vai onko hän deterministinen/geenien ohjailema tms. (vaan miten silloin käy ihmisen vastuulle teoistaan? Jos ihminen ei ole vapaa valitsemaan, niin voiko hän olla vastuussakaan teoistaan? Kantin mukaan etiikka (moraalinen toiminta) vaatii vapautta, mutta mitä jos emme kykene todistamaan sen olemassaoloa?)

Muistatko?

Determinismi – indeterminismi – predeterminismi - kompatibilismi

Määrittely(yrityksiä):

Metafyysinen vapaus on tapahtumien ennustamattomuutta

→ eli sellainen tapahtuma on vapaa, jota ei voi ennustaa
(onko siis karkkipussisi valinta näin ollen vapaa valinta?)

TAI

Metafyysinen vapaus on ihmisen valinnanvapautta → ihmisen tahto
ja toiminta on vapaata, jos hän olisi aidosti voinut valita toisin.

Yhteiskunnallinen vapaus:

”Vapaus, veljeys ja tasa-arvo”

Tässä yhteydessä (FI3-kurssilla) olemme kiinnostuneita yhteiskunnallisista vapauksista.

KIELTO ON

1. NORMATIIVINEN, KUN SE PERUSTUU NORMIIN, KUTEN LAKIIN
2. TOSIASIALLINEN, KUN LAKIA EI OLE

PERUSVAPAUKSIA, MM.

- SANANVAPAAUS
- USKONNONVAPAAUS (pos. ja neg.)
- KOKOONTUMISVAPAAUS
- ELINKEINONVAPAAUS
- VAPAAUS VALITA ASUINPAIKKANSAA

Positiiviset (oikeus johonkin) ja **negatiiviset** (oikeus jostakin) **vapaudet**. Esim. uskonnonvapaus.

Positiivinen vapaus tarkoittaa toimintamahdollisuutta toteuttaa oikeuksiaan. Tämä velvoittaa siis muita yksilöitä, yhteisöjä ja järjestäytynyttä yhteiskuntaa mahdollistamaan ja edistämään yksilön positiivista oikeutta toteuttaa tavoitteitaan käytännössä. Positiivinen vapaus on siis toiminnan ja valinnan vapautta, rationaalista autonomiaa. Samalla ihminen on vastuussa valinnoistaan. Esimerkiksi jos ihminen alistetaan pakkotyöhön, hän ei ole vapaa. Yleisemmin negatiivisia vapauksia ovat mm. uskonnonvapaus, liikkumisvapaus ja muut perusoikeudet.

Negatiiviset vapaudet merkitsevät ihmisen *vapausoikeuksia*, jotka antavat ihmiselle mahdollisuuden elää valintojensa mukaan, muiden sitä estämättä – se on siis vapautta muiden asettamista kielloista, pakosta tai esteistä. Negatiivinen vapaus merkitsee siis rajoitusten puuttumista. Se ettei kykene tekemään jotain ei viel kuitenkaan ole negatiivisten vapauksien rikkomista. Jos tarkoituksella estää tai yrittää estää toista toteuttamasta tavoitteitani, on negatiivisten vapauksieni rikkomista. Ihmisellä on siis esimerkiksi vapaus olla kuulumatta johonkin tai mihinkään uskontokuntaan.

LIBERALISMI (myös mm. arvol., talousl., sosiaalil., uusliberalismi, libertarismi)

J. Locke: *”Ihminen on täydellisen vapaa järjestämään toimensa, kuten parhaaksi katsoo, riippumatta kenenkään toisen tahdosta ja kysymättä lupaa”* Yhteiskunnat eivät saisi rajoittaa vapautta → negatiiviset vapaudet (= vapautta jostakin)

J. S. Millin liberalistinen näkemys on *Vahinkoperiaate*:

Kansalaisten saatava säilyttää kaikki vapaudet, kun

- ei vahingoita toista ihmistä
- ei saa riistää toisilta vapauksia tai oikeuksia, jotka itsellä on
- ei saa häpäistä ketään

Muita mm. Hobbes, Smith, Rousseau,...

YKSILÖN OIKEUDET

Oikeudet ja velvollisuudet. Oikeuksiin liittyy (usein) velvollisuudet: esim. jos teet jollekin työtä, sinulla on oikeus palkkaan ja työntekijällä on velvollisuus maksaa se sinulle. Kun sinulla on oikeus koskemattomuuteen ja vapauteen, on velvollisuutesi kunnioittaa muiden samoja oikeuksia.

Lailliset oikeudet ovat perusoikeuksia, jotka turvaavat ihmisen vapautta (valtio, kunnat tai viranomaiset eivät saa puuttua tähän vapauteen):

- Kaikilla on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen.
- Kaikilla on vapaus liikkua ja oikeus suojella yksityiselämänsä.
- Kaikilla on sananvapaus, vapaus kokoontua ja kuulua yhdistyksiin.
- Kaikilla on omaisuuden suoja.
- Perusoikeuksiin kuuluvat myös taloudelliset oikeudet, sosiaaliset oikeudet ja sivistykselliset oikeudet. Niitä ovat esimerkiksi oikeus työhön, sosiaaliturvaan ja oikeus saada opetusta.

Perustuslaki suojaa

- Lisäksi perustuslaki suojelee tasa-arvoa.
- Perustuslaki antaa oikeuden osallistua vaaleihin.
- Perustuslaki antaa kaikille Suomen kansalaisille oikeuden käyttää omaa kieltään.
- Lisäksi perustuslaki suojelee ympäristöä.
- Jokaisella suomalaisella on oikeusturva. Se tarkoittaa, että lait suojelevat heidän oikeuksiaan.

EU:n oikeudetkin koskevat suomalaisia

- Suomalaisia koskevat myös Euroopan unionin perusoikeudet.
- Euroopan unionilla on perusoikeuskirja.
- Siihen on kirjoitettu ihmisten perusoikeudet.
- Euroopan unionin jäsenmaiden ja niiden viranomaisten on pakko noudattaa perusoikeuksia.

Euroopan ihmisoikeussopimus velvoittaa jäsenvaltioita perustamaan kansalliset perusoikeutensa ihmisoikeuksille (mm. Suomen vuoden 2000 PL-uudistuksen keskeinen tausta)

Perusoikeudet (PL Luku2)

6 § - Yhdenvertaisuus

7 § - Oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen

8 § - Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate

9 § - Liikkumisvapaus

10 § - Yksityiselämän suoja

11 § - Uskonnon ja omantunnon vapaus

12 § - Sananvapaus ja julkisuus

13 § - Kokoon-tumis- ja yhdistymisvapaus

14 § - Vaali- ja osallistumisoikeudet

15 § - Omaisuuden suoja

16 § - Sivistykselliset oikeudet

17 § - Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin

18 § - Oikeus työhön ja elinkeinovapaus

19 § - Oikeus sosiaaliturvaan

20 § - Vastuu ympäristöstä

21 § - Oikeusturva

22 § - Perusoikeuksien turvaaminen

23 § - Perusoikeudet poikkeusoloissa

Perusoikeudet Euroopan Unionissa

IHMISOIKEUDET

- Tavoitteena turvata jokaiselle ihmisarvoinen elämä.
- Syrjinnän vastustaminen, tasa-arvoisuuden puolustaminen, heikompien suojeleminen.
- Ovat samat kaikille kaikkialla ikään, rotuun, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun tekijään katsomatta.

MISTÄ IHMISOIKEUSASIAKIRJA MUODOSTUU?

YK:n ihmisoikeuksien julistus, YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus (KP-sopimus ja sen pöytäkirjat) sekä Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (TSS-sopimus) muodostavat yhdessä kansainvälisen ihmisoikeusasiakirjan.

YK:n sopimusjärjestelmä

11 kansainvälistä ihmisoikeussopimusta

vakiintuneet oikeudelliset periaatteet (Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus)

julistukset, päätöslauselmat, ohjelmat ja toimintalinjaukset

mm. Euroopan Ihmisoikeussopimus, 1950

Euroopan sosiaalinen peruskirja, 1961/1996

Pakolaissopimus 1951

Lapsen oikeuksien sopimus 1989

Ks. <http://www.ykliitto.fi/yk70v/yk/ihmisoikeudet>

Kansalliset ja poliittiset oikeudet (KP-oikeuksia mm.)

http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1976/19760008/19760008_2

Orjuuden kielto

Kidutuksen kielto

Sananvapaus

Liikkumisenvapaus

Oikeus yksityisyyteen

Oikeus äänestää ja asettua ehdolle vaaleissa

Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet (TSS-oikeuksia mm.)

http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1976/19760006/19760006_1

Työhön ja sosiaaliturvaan

Opetukseen ja tiedonsaantiin

Terveyspalveluihin

Asumiseen

Kulttuuriin ja kieleen

Lepoon ja vapaa-aikaan

Kollektiiviset oikeudet

Yhteisöille kuuluvat oikeudet

Oikeuksien toteutumisen mahdollistamat edellytykset

Kansojen itsemääräämisoikeus

Oikeus kehitykseen (Wienin maailman konferenssi, 1993)

Oikeus ympäristöön

Oikeus puhtaaseen veteen ja sanitaatioon (YK, 2010)

Muuttuva toimintaympäristö -> uuden oikeudet?